

Andrius Romaška

Kilęs iš Jonavos, 21 m.

Andrius Romaška. Dienoraštis*.

07 07

Dunda liepos septintosios traukinys. Naktis rami. Jaudulys, aplankantis prieš didžiąsias išvykas, matyt, geria vyną pievose. Galbūt todėl, jog nekeliauju į nežinią. Tebūsiu įmestas į karuselę. Žinoma, su atitinkamom atsakomybėmis ir pareigomis. Visgi, galiausiai vis tiek turėčiau likti gyvas. Pernelyg stipri komanda manajam užnugary.

Visame dienoraštyje vengsiu fizinių ir buitinių dalykų. Atsiras, kas tikrai jais pasidalins. Pavargau jais dalintis savo bastymosi po pasaulį aprašymuos. Tik mintelės ir paliečiantys įvykiai.

O šiandieną labiausiai paveikė visai ne griausmingas išlydėjimas. Ne visos fanfaros. Ne televizijos kameros. Šie dalykai niekada nevirpino manęs. Jausmukas didžiausias buvo vėlai vakare pastačius koją Minske. Tada pabudau iš sapno. Kelionės laukimo sapno. Abstraktaus kalbėjimo apie ją sapno. Pirmasis suvokimas, jog kažkur kažko keliauji čia ir dabar. Kažkas laukia.

07 08

Rytas. Kadangi Sibiras dar toliuos, o ir visai su juo susijusiai tematikai dar tikrai bus laiko ir vietos mano dienoraštyje, pasidalinsiu keletu mintelių iš asmeninės perspektyvos.

Apsisukam dviese ir pasileidžiam tolyn nuo visų Maskvos gatvėmis. Bėgam basi nesustodami. Galiausiai merkiame kojas į fontaną ir kvėpuojam miestu. Gali aplankyti šimtus muziejų, nusifotografuoti prie keliasdešimties monumentų, bet niekada nepasisemsi tikrojo miesto kvapo. Nesusiliesi su juo. Tą valandą jautėm Maskvą.

Maskva. Berods negirdėjau nė iš vieno dalyvio, jog šis miestas būtų jiems patikęs. Beprotiškas dydis, milžiniški kamščiai, rūsti milicija.. Būtent dėl to Rusijos sostinė mane ir sužavėjo. Savo atšiaurumu. Bet ne tokiu netikusi ir netikru kaip kokiame Londone. Maskva, nors ir atgrasi, bet natūraliai. Jos tokios būta per amžius dėl unikalių socialinių ir kultūrinių veiksmų. Žmonėms, ieškantiems šilumos, perdėto grožio, čia tikrai nevertėtų keliauti, bet aš Maskvon norėčiau sugrįžti ilgesniam laikui. O kur dar visi Tolstojai su Anomis Kareninomis ir kiti knygų veikėjai, kvėpavę paralelinėje, knygų vaizduojamoje Maskvoje ir kurios vaizdą jau buvau susidaręs. Einu ir nejučia lyginu prieš tai regėtą Maskvą knygose ir šią, esančią prieš akis. Žavu.

07 09

Alekna. Užteko vieno rankos paspaudimo, kelių minučių žvilgsnio, kad patikėčiau jo autoritetu. Kiek vėliau, ekspedicijos eigoje aplankys suvokimas – kvaili tie, kurie šio žmogaus juodąjį humorą, ironiją ir griežtumą suvokia kaip pagrindines jo savybes, toliau jų tematydami tuštumą. Detalės tai. Smulkios. Visa, kas slypi už jų – žavingiau. Pajutusį, kas slypi anapus uždangos, žygio metu neapleido garbės jausmas, suvokiant, koks žmogus veda komandą į priekį.

Kontaktas. Retas turbūt pastebėjo, bet tai buvo pirmoji diena, kai asmeninės kiekvieno bendravimo zonos suartėjo. Aiškiau tariant, atsirado pirmieji prisilietimai, galvos priglaudimai. Atsirado fizinis kontaktas. Pirmasis žingsnis link dvasinio, protinio ryšio, iki kurio dar buvo likę kelio.

Pirmasis prisilietimas prie lietuvių. Tremtinių dukra, gimusi Rusijoje, begyvenanti Sibiro vidury, nekalbanti lietuviškai. Pirmasis jos susikurtas įspūdis taip pat keistas – sau po nosim

tyliai žodžius berianti žema moteriškė. Taip taip, man kaip ir daugumai žmonių, gyvenime koją kiša išankstinis nusistatymas. Ir gali tūkstančius kartų per gyvenimą savo kailiu patirti nusistatymo kvailumą, pas Adą, vis tiek atėjau su išankstiniu nusistatymu.

Man vėl buvo suduotas smūgis. Fantastiška moteris. kažkas apsigynęs disertaciją apie italų kiną kažkur Sibiro vidury? Koks vis dar siauras mano suvokimas apie šį pasaulį. 32 įtemptos ausys klausė josios gyvenimo istorijos. Pirmąkart šioje kelionėje kažkas mane, mus palietė.

Tiesą sakant, abstrakčios kalbos apie tremtį, su ja susijusius žiaurumus suteikdavo man informacijos. Bet tik tiek. Informacija juk nevirpina. Šis sąlytis su Ada, su istorija, paliko kažką daugiau nei faktus šitoje jaunoje galvoje.

07 13

Kvaila lyginti skirtingas akimirkas, patirtas skirtinguose laikuose, tarp skirtingų žmonių, skirtingose erdvėse, bet man būtų gėda nepaminėti, jog tai buvo stipriausia, emocionaliausia (bent jau man) kelionės para.

Viskas prasidėjo gana nekaltai. Belyj Jar'e ieškojome transporto, nuvešiančio mus į už miestą esančias kapines. Atradus tokį, paaiškėjo, jog pastarojo vairuotojo tėtis buvo tremtinys iš Lietuvos, tad lietuviškų šaknų turintis vyras pasikvietė mus vakare atvykti į jo namus. Žygiuodami lietui pliaupiant nuo savojo viešbutuko iki vairuotojo namų, ypatingų išgyvenimų nesitikėjome. Tačiau.

Nors Belyj Jaras – vienas tų Sibiro miestelių, kuriuose tarsi sustojęs laikas, kuriuose vidury kelio ganosi karvės ir kuriuos norint apibūdinti teateitų žodis – skurdu, tačiau mūsų vairuotojas su žmona mus priėmė labai gražiame name su valgiais nukrautu stalu. Juokavom, kad šeimininkas išleido daugiau pinigų ant vaišių, negu mes jam tądien sumokėjom už darbo

dieną ir benziną. Visgi, svarbiausia tuo metu ten buvo tikrai ne pinigai ir net ne paliečiančios vairuotojo gyvenimo istorijos faktai.

Svarbiausia buvo jausmukas. Jausmas jų ir mūsų akyse, kai būdami už 4000 kilometrų nuo Lietuvos, dainavome šeimai lietuvišką dainą. Sudrėkusios visų akys, kai vairuotojas su žmona teigė esantys kartu jau 30 metų ir kaip atsaką už mūsų dainą, užtraukė savąjį duetą. Palikom namus saulei leidžiantis ir mėnuliui kylant, pajutę kas yra „Ruskaja duša“.

Tokio jausmo būtų užtekę mėnesiui į priekį, tačiau, kaip paaiškės ateinančią naktį, tai tebuvo graži įžanga.

Vidurnaktį traukiniu išvykom į Jašinę, kurį turėjom pasiekti 5 valandą ryto. Normalūs žmonės suvokdami, jog ryt laukia daug jėgų pareikalausiantis žygis, krito į patalus. Nenormalių atsirado keturi.

Sėdėjome toje žavingai apšviestoje kupė ir kalbėjomės. Kalboms daug peno davė šiandieninis ir kiti tiesioginiai susidūrimai su tremtiniais susijusiomis istorijomis. Trys iš trijų tremtinių, kurių palikuonių istorijas girdėjome, sukūrė šeimas Sibire, bet visi trys jas palikę pabėgo. Dvi glaudžiai susijusios dilemos – kas svarbiau – šeima ar tėvynė? Ar išties turėtume taip gerbti šeimas paliekančius tremtinius? Visus svarstymus nutraukė traukinio konduktorė.

Ar gali tikėtis Sibiro užkampy išgirsti Jesenino eiles naktį deklamuojančią konduktorę? Ketvirta valanda ryto. Juozukas su konduktore dainuoja vienas kitam dainas, deklamuoja Jeseniną. Už lango brėkšta rytas. Mes visi sėdime, šypsomės ir kaifuojame. Telioka pusvalandis miegui. Žavinga ir labai stipru.

Po pusvalandį trukusio miego šiaip ne taip išsiridenęs iš traukinio, mūsų „nakties ir eilių“ kvartetas nusifotografuoja. Išvydę nuotrauką išsigąstame. Mūsų veidai po šios nemigos nakties visiškai susitapatino su vietos gyventojų, todėl Simui, Karoliui ir man prilimpa pravardė „zėkai“. Tuomet trise nutariame kelias dienas žaisti žaidimą, savotišką lagerio imitaciją, įsivaizduodami, jog mes – “zėkai”, esame lageryje ir turime išgyventi.

Sakysite – kvaila? Juk kelionės tikslas šiek tiek kitoks? Tačiau buvo pernelyg daug priežasčių ir motyvų pradėti šį žaidimą. Visų pirma, gali skaityti dievų miškus, gulagus archipelagus, tačiau gyvenimo skaudžiosios pusės nepatyręs jaunas protas niekuomet nesupras žiauraus elgesio priežasčių. Antra, laukė pernelyg ilgas žygiavimo etapas, kad savo mintis ir protą laikytume šioje varginančioje realybėje. Trečia, aplinkybės buvo pernelyg palankios žaidimui, o mūsų aplinka ir gyvenimo sąlygos taip pat buvo panašios į lagerio išbandymus: griežtas, juodojo humoro pokštus propaguojantis vadovas – viskas, ko reikia lagerio prižiūrėtojui, po truputį vis didesnė grupės dalis apninkama ligų ir negalavimų – kaip tikram lagery, varginantį žygiavimą taip pat galėtume susieti su lagerio darbu.

Pradėjome žaisti. Ėmėm daryti viską, kad išgyventume – tai yra nesusirgtume, pradėjome be paliovos laidyti juodojo humoro pokštus, ėmėm subtiliai siekti lemiamo žodžio komandoje, siekėme „aukštesnių pozicijų“ lageryje, suteikiančių teisę į lengvesnį gyvenimą – pavyzdžiui, maisto gaminimo. Po kelių dienų visiškai apstulbome dėl šio žaidimo rezultatų – buvome visiškai įnykę į savo susigalvotą vaidmenį, nemąstydami daugiau apie nieką. Tapom akli.

Tada šio socialinio bandymo išvados pas mane atėjo kaip ant lėkštutės. Nežmoniškai sunku atsiriboti nuo to vaidmens, kurį tau primeta visuomenė. Tuomet ir suvokiau galiausiai, kaip lageriuose žmonės galėjo būti tokie nehumaniški, kaip netgi mes, gyvavę tuo laikotarpiu, būtume neatsispyrę savo socialiniam vaidmeniui – jei būtume prižiūrėtojais –

negailėstingumas būtų neatsiejama mūsų savybė, jei tremtiniai – darytume net ir tai, kas sunkiai siejasi su humaniškumu, kad tik išgyventume.

„Misija Sibiras`11“ ir buvo man asmeniškai naudinga tuo, kuo ir tikėjau – ekspedicija suteikė galimybę pačiuo pinėti visą iki tol išgirstą teoriją. Teorija be praktikos juk bevertė.

PAPILDYTA:

07 10

Naktinė pamaina.

Mano nuomone projekte turėtų būti labiau akcentuojamas dabarties klausimas – tai yra turėtume demonstruoti, jog mums rūpi ne tik Lietuvos praeitis, bet ir dabartis bei ateitis. Taip, sutinku, jog prieš dėdami Lietuvos valstybės pamatus, turėtume pažvelgti į praeitį ir ją gerbti, tačiau jokiū būdu neužsilikti, neužsiliūliuoti joje.

Iki liepos dešimtosios nakties baiminausi, jog ekspedicijos dalyviai pernelyg aukština ir garbina tremtinius bei visą Lietuvos praeitį ir yra fanatiškai joje užsiciklinę. O kaip sakydavo mano istorijos mokytoja – bet koks fanatizmas niekur neveda. Vis gi, pokalbis prie laužo su keturiais dar tąakt miego nepaveiktais vyrukais, mane itin nuramino.

Tai buvo bene pirmas mano nuoširdus atsivėrimas ekspedicijoje. Džiugu buvo girdėti įvairiausių motyvų, kodėl vyrukai atsidūrė čia. Dar džiugiau, jog jie nebuvo minėtieji fanatai.

Miegot nuėjau ramia širdimi.

07 16

Po 30 kilometrų žygio viena grupės dalis pasuko į mišką kurti stovyklavietės, kita – nužygiavo dar kelis kilometrus ir pasiekė mažą, kelių tūkstančių gyventojų miestelį – Baturiną.

Pasidarė šiek tiek gaila, jog tokių vietovių, kur išties atsispindi visa Rusija, aplankėme vos keletą. Tiksliai Baturiną apibūdino kitas žygio dalyvis – norisi įžengus į miestelį sakyti: „jūs visi laisvi, galite eiti iš šio pasaulio užkampio“, tik klausimas, kur jie benueitų. Juk tie žmonės net nesuvokia, jog už tų, visą aprėpiančių miškų, egzistuoja dar kažkoks pasaulis. Šiek tiek įvairesnis ir spalvingesnis, nei jų.

Žygiuojant iš Baturino mūsų stovyklavietės link, jau visai mūsų ekspedicijai artėjant į pabaigą, mane bene pirmąkart aplankė visiškas komandinis jausmas. Susigyvenimas ne tik su keliais bendraminčiais, bet apskritai su visa grupe. Šį ryšį tik patvirtino epizodas vakare, kuomet Gintautas Alekna, ekspedicijos metu bendravęs su mumis tik paviršutiniškai, pirmą kartą atsivėrė ir papasakojo savo gyvenimo istoriją. Žiūrėjau į jį tą akimirką, kuomet jis paliko savo tvirtumą bei griežtumą ir nevalinga kūno kalba dalinosi savaisiais išgyvenimais. Dar kartelį suvokiau, kad žygis yra bene geriausia priemonė nusimesti savo visuomeninius vaidmenis, savo „rūbus“ ir įsitikinimus bei susilieti su gamta ir lygiai tokiomis pačiomis visuomenėje daug kaukių nešiojančiomis būtybėmis, o žygyje ateinančiomis pas tave visiškai plikomis.

07 17

Rubinas.

Pažįstu 16 žmonių, kuriems nuo šiol žodis „rubinas“ asocijuosis ne su brangakmeniu, o su viešbučio Tomske pavadinimu. Ir nors šiame viešbutyje praleidome vos 3 naktis, atrodo, jog

visą amžinybę. Net nežinau iš ko kyla šis jausmas, gal neveltui pavadinom šį viešbutį legendiniu ir mistiniu.

Tačiau tikrai nepasakosiu visų nuotykių ir naktinėjų, susijusių su „Rubinu“. Juk pažadėjau tesidalinti mintelėmis. O viena mintelė, verta pasidalinimo, kilo po pokalbio su rusu, atėjusiu parukyti į minėtojo biesbučio vestibulį naktį.

Pokalbis tetruko vos 5 minutes ir nors manosios rusų kalbos žinios yra minimalios, tačiau nuoširdumui ir emocijoms pasidalinti tai nesutrukdė. Rusui nuėjus miegoti, suvokiau, kad mūsų tauta nors ir bando pabėgti nuo rusų kultūros ir visų asociacijų su šia šalimi, nors ir bando lygiuotis į vakarus, tačiau visgi savo charakteriu ir kultūra esame artimesni rusams.

Pamenu kaip kadaise taip pat nekenčiau rusų kalbos bei šios šalies ir kaip draugė man sakydavo, jog aš kvailas ir turėčiau pasiklausyti rusų bardų. Pamenu, kuomet dvyliktoje klasėje atradau Boriso Grebenščikovo muziką ir kuomet mano suvokimas apie rusų kultūrą vertėsi aukštyn kojom. Nuo to laiko pamažu artėjau prie Rusijos, kol galiausiai po ekspedicijos išties atradau daugybę įkvepiančių dalykų šioje šalyje ir jos kultūroje.

Dar vienas išankstinio nusistatymo kvailumo pavyzdys.

07 19

Stipri kelionė, stipri ir pabaiga. Sėdėjom šeši vyrukai ir viena mergina traukiny, riedančiame link Vilniaus ir dalinomės savo gyvenimo istorijomis, sakėme palinkėjimus ir tostus vieni kitiems. Tai buvo be abejonės žaviausia palinkėjimų, tostų fiesta mano gyvenime. Tokių gilių, ilgų, nuoširdžių ir žavių pasidalinimų tenka išgirsti po vieną per kelis mėnesius, o vien per tą naktį jų buvo galima išgirsti keliasdešimt. Išsidalinę mintimis, atsistojom ir dainuodami „Kaip sirpsta vyšnios suvalkijoje“, šokome valsą naktiniame traukinyje. Nuostabu. Tokiam

intravertui, kaip aš, kuris dažniausiai keliauja vienas, groja vienas ir šnekasi vienas, pasijausti jaukiai kažkokioje grupėje žmonių yra didis stebuklas.

Mano nuomone, būtent tuos žmones, su kuriais man teko garbė keliauti, reikia vertinti, gerbti ir džiaugtis jų egzistencija. Džiugu, jog prisimenam savo istoriją, tačiau pamiršti tokius fantastiškus žmones, kol jie dar gyvi, būtų žymiai didesnė nuodėmė, nei pamiršti savo praeitį.